Publicații literare din exilul românesc. Studiu de caz: revista literară „Destin”

Mihaela ALBU

Introducere: Presa literară a exilului românesc

Importanța cultural/ literară, dar chiar şi istoric-documentară a presei (cea literară, în cazul de față) se revelă tot mai mult pe măsură ce o cunoaştem. Oricine răsfoieşte publicațiile exilului, fie ele politice sau culturale va fi copleşit de multitudinea şi vastitatea informației. Nefamiliarizarea noastră cu activitatea celor ce trăiseră în pribegie şi, punctual, cu acest aspect al vieții lor face ca orice întreprindere de a le promova să nu fie de prisos.

Parcurgând caseta de redacție, precum şi sumarul celor mai importante publicații, se observă dintru început rolul cu totul special de animatori, inițiatori şi contributori cu articole şi texte literare propriu-zise ale celor mai de seamă reprezentanți ai exilului – Mircea Eliade[1], Virgil Ierunca, Monica Lovinescu, Vintilă Horia, Alexandru şi George Ciorănescu, Al. Busuioceanu, George Uscătescu, Mircea Popescu, Ştefan Baciu ş.a.

Aproape aceleaşi nume se întâlnesc peste tot, indiferent de țară şi chiar de continent. „Rețeaua” – pe care o sesizase, în urma cercetării atente a exilului românesc, Eva Behring – rezidă şi în acest aspect. Intelectualii români, indiferent de gruparea literară la care aderaseră în țară, indiferent chiar de orientarea politică participă, în exil, cu scrisul lor la revistele lui Ierunca de la Paris, la cele ale lui Baciu din Brazilia, la München sau în Spania şi Italia.

Intenția expresă este aceea de continuitate şi de menținere în tipar lingvistic românesc, chiar dacă mulți dintre scriitori se vor exersa şi în limba țării în care trăiesc, unii dintre ei realizând chiar performanțe cunoscute şi recunoscute pe plan local sau european. Nu îi vom mai aminti pe Eugen Ionescu, Cioran şi Vintilă Horia, ci vom completa informația cu Al. Busuioceanu ori Ştefan Baciu.

1. Exilul românesc. Primul „val” (1945-1970)

Etapa primelor emigrări din România cuprinde o distanță în timp, iar începutul poate fi precizat cu exactitate în funcție de perspectiva evenimentelor politice. Este vorba – foarte general vorbind – fie de membrii sau simpatizanții

[1] Despre rolul jucat de Eliade printre conaționalii săi, mai ales în prima parte a exilului, întâlnim consemnate multe referințe. Într-o sinteză, unul dintre cei mai avizați cercetători ai fenomenului cultural al exilului românesc, Nicolae Florescu scrie: „Imaginea de lider al conştiinței exilate româneşti domină activitatea desfăşurată de Mircea Eliade în ultimele decenii ale veacului ce tocmai s-a încheiat. În parte, felul în care s-a organizat acest front publicistic din exil izvorăşte din concepția unității spirituale pe care a profesat-o de-a lungul unei vieți, cu consecvență, Mircea Eliade” (Florescu 2003: 16).

BDD-V2667 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:55:33 UTC)

mişcării legionare care au plecat din ţară înainte de 1944, fie de diplomaţii care se aflau la post în acei ani, fie de studenţii care au primit burse în diverse ţări europene şi au ales apoi să nu se mai întoarcă, fie de cei care au prevăzut atacul comunist împotriva intelectualilor şi au reuşit să scape prin diverse căi.

Spaţiile unde şi-au găsit adăpost au fost cu precădere America şi Europa, dar şi alte continente mai îndepărtate. În câteva capitale europene sau în alte oraşe din cele două Americi, scriitorii români plecaţi în emigraţie au continuat să fie scriitori români şi să nădăjduiască la timpurile când se vor putea întoarce acasă. Că aceste timpuri au venit prea târziu pentru unii, că alţii, care le-au apucat, nu s-au mai întors, aceasta este o altă poveste.

Imediat după război, mulţi dintre intelectualii români, în frunte cu Mircea Eliade (care îşi făcuse deja un nume în occident), aflându-se în libertate, au perspectiva clară asupra situaţiei din Europa şi din ţara de origine. Ei înţeleg perfect pericolul comunismului şi dezastrul (şi cultural) care se petrece în România şi simt o acută nevoie de acţiune şi de unire în scopul comun de promovare şi de eliberare a ţării. Să nu uităm că Europa – (guverne şi lideri de opinie, scriitori importanţi ca Jean-Paul Sartre, de exemplu) – era în parte simpatizantă a comunismului şi indiferentă la situaţia ţărilor din est. Despre această atitudine vom găsi frecvent referiri în scrierile intelectualilor români aflaţi în exil, activitatea lor de promovare a culturii lor (ca o contrapondere la ceea ce se înregimentase ideologic în ţară) fiind determinată şi de refuzul stângii occidentale de a înţelege cu adevărat şi a acţiona în consecinţă în faţa pericolului sovietic.[2]

1.1. O revistă literară a începuturilor: „Destin" (1951-1972), Spania. Madrid

1.1.1. Redacţie, compoziţie

După ce în Paris, Mircea Eliade şi Virgil Ierunca editaseră prima revistă literară a exilului românesc, „Luceafărul" (cu numai două numere, din păcate, – 1948, 1949), iar apoi Virgil Ierunca (ajutat la început de Constantin Amăriuţei) înfiinţase „Caete de dor. Metafizică şi poezie" (1951-1960), în acelaşi an, 1951, sub conducerea uneia dintre elitele intelectuale ale exilului românesc, George Uscătescu, lua fiinţă şi în capitala Spaniei o revistă ce avea să aibă o viaţă mult mai lungă, intitulată „Destin". Subtitlul ales – „Revistă de cultură românească". Pe pagina de gardă se consemnează: Caietul nr. 1 şi sunt notate localitatea şi data apariţiei – Madrid, iunie 1951. Pe coperta (interioară, 3) se specifică: „Destin: Revistă de cultură românească, Director: George Uscătescu, Redacţia şi administraţia: Melendez Valdes, 59 – Madrid.

[2] Virgil Ierunca, printre alţii, va aminti mereu această atitudine, înţeleasă fie direct, din contactul cu occidentul, fie din lecturi ale unor scriitori occidentali care luau poziţie faţă de comunism. Extragem din jurnal: „Tot din Preuves aflu de moartea lui A. Rossi care m-a ajutat mult, prin cărţile lui, să mă familiarizez cu tehnica şi impostura partidelor comuniste occidentale, totdeauna cu faţa spre Răsărit" (Ierunca 2000: 309). În 1990, în interviul cu Octavian Paler, Ierunca va explica din nou „instalarea" sa în „suferinţa suferindă a României" din cauza faptului că „Franţa, ca mai tot Occidentul, era dominată intelectual până prin anii '70 de conjuraţia cripto-comunistă, de „tovarăşii de drum" care confiscaseră „sensul" istoriei" (Ierunca 2000: 348).

BDD-V2667 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:55:33 UTC)

La numărul 2 (din octombrie 1951), pe lângă titlul, se indică membrii Comitetului de Redacţie: I.D C. Coterlan, Nicolae Mariţia, C.L. - Popovici, A. Răuţă şi George Uscătescu. În continuare se va menţine această formulă până la nr. 8-9/ 1954, în care este scris: Destin: Revistă de cultură românească, Director: George Uscătescu, iar la Comitet de Redacţie: I.D.C. Coterlan, Vintilă Horia, Nicolae Mariţia, C.L. - Popovici, A. Răuţă şi George Uscătescu. Apare aşadar, inclus în redacţie, Vintilă Horia.

Cu numărul 10, specificarea comitetului de editare a revistei este mutată pe coperta 2, având şi unele modificări: „Destin: Revistă de cultură românească, Director: George Uscătescu”, iar în continuare: Gruparea Destin: I.D.C. Coterlan, Vintilă Horia, Emil Ionescu, Nicolae Mariţia, Horia Precup şi A. Răuţă. Sunt incluşi în comitetul de redacţie Emil Ionescu şi Horia Precup; nu mai apare C.L.-Popovici. La nr. 11, tot pe coperta 2, se repetă formula de la nr. 10, în plus la Gruparea Destin: I.D.C. Coterlan, Vintilă Horia, Emil Ionescu, Nicolae Mariţia, Horia Precup, A. Răuţă şi Vasile Uscătescu. De la Caietul 11 se specifică numele celor care au colaborat „în volumele anterioare”. Ex. Manuel Alvar, Victor Buescu, Al. Busuioceanu, M. Eliade, F. Elias de Tejada, Grigore Gafencu, Vintilă Horia, F. Marossy, Mircea Popescu, Carl Schmitt. La nr. 12 se mai adaugă şi alte nume, ca de exemplu: Zevedei Barbu, O. Bârlea, I. Protopescu, Ion Raţiu, Vasile Uscătescu. La nr. 13-14 mai apar consemnaţi drept colaboratori pentru Caietele anterioare: Virgil Ierunca, D. N. Ciotori, Mihai Niculescu, N. P. Comnen, N. I. Herescu ş.a.

Pentru o edificare asupra subiectelor tratate în revistă, vom exemplifica aici cu sumarele de la primele numere.

Încă de la apariţie, revista se deschide, pe lângă „Cuvântul înainte”, cu un capitol de Studii, având trei titluri: Sensul libertăţii (George Uscătescu), Aspectul antropocultural al României (C.L. Popovici), Fundamentele Sudestului european (I. D.C. Coterlan). Urmează un capitol de Note, cu patru titluri; Eminescu şi cultura rusă (Vintilă Horia), Alexandru Xenopol, între Vasile Conta şi Heinrich Rickert (Francisco Elias de Tejada), In memoriam Dinu Lippati (C.L. Popovici), Ora douăzeci şi cinci (George Uscătescu); rubrica intitulată Comentarii are trei titluri – Problema Europei (C.L. Popovici), În legătură cu o nouă teorie a Sudestului (I.D.C. Coterlan) şi Consideraţiuni asupra Atlasului lingvistic al României (Manuel Alvar). Urmează Bibliografie românească, rubrică ce încheie revista.

Exemplificăm în continuare structura revistei şi cu sumarul volumului 4-5. Acesta se va deschide tot cu Studii, cuprinzând titlurile: „Fenomenul naţionalist” (de G. Uscătescu), „Mitul dacic în istoria şi cultura Spaniei” (de Al. Busuioceanu), „Probleme istoriografice”(I.D.C. Coterlan); La Note sunt trecute în revistă „Aspectul constituţional al României” de către C.L. Popovici, apoi Vintilă Horia semnează „Notă despre eterodoxia spaniolă”. Urmează o rubrică nouă – Comentarii, documente, varia, unde Victor Buescu comentează „Latinitatea verbului desfăta”, Marius Cişmigiu: – „Fundamentul juridic al Rezistenţei”, despre „Poetul Dan Botta” va scrie C.L.P (opovici). Un scriitor ascuns sub pseudonim – Scrutător – se referă la „Eroism şi poezie”. Urmează şi aici rubrica Bibliografie românească, dar este introdus un „Sumar al numerelor precedente”, „Caietul nr. 1”, reprodus deja de noi, „Caietul nr. 2” având la rubrica Studii – „Problema Statului Românesc” (George Uscătescu), „Pentru o viziune creştină a istoriei” (Carl Schmitt), „Fundamentele

BDD-V2667 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:55:33 UTC)

Sudestului european II" (I.D.C. Coterlan), la „Note" – „Boierii români" (A. Răuță), „Rusia: Omul, istoria, cultura (C.I. Popovici), „Din Cernăuții lui Eminescu", iar la „Comentarii şi documente" – „ Premisele unui revizionism românesc" (Vintilă Horia), „Ultima interpretare a Istoriei românilor" (I.D.C. Coterlan), „Politică aistorică" (Pamfil Şeicaru). Rubrica „Bibliografie românească" încheie volumul.

De la numărul 3 se va înscrie printre autori Mircea Eliade, acesta semnând articolul „Catastrofă şi Mesianism", C.L. Popovici va dezbate „Problema viitorului culturii europene", iar George Uscătescu „Revolta elitelor". Nu sunt lipsite de interes nici subiectul articolelor de la Note – „Formarea poporului român" (I. D. C. Coterlan), „Problema constituțională", „Știință şi marxism! (Ilie Vlad), iar la „Comentarii şi documente", Victor Buescu scrie despre Camoens, Grigore Gafencu despre „Învățămintele istoriei" şi, din nou I.D.C. Coterlan cu „Aport la morfologia politică" şi C.I. Popovici – „Pictorul Berea la Madrid".

În urma parcurgerii sumarului de la primele numere, cel puțin două concluzii se pot desprinde. Una ar fi că semnăturile (în majoritate) se repetă, deci contributorii cu care George Uscătescu a plecat la drum nu erau prea mulți (!), alăturându-se însă şi alții pe parcurs (printre care îl menționam pe Mircea Eliade). În sumar mai întâlnim şi spanioli, dar şi pe Carl Schmitt; a doua concluzie este că tematica este compozită – de la tema libertății, atât de importantă pentru exilați, la probleme cultural-istorice şi până la comentarii de cărți ori rubrica „in memoriam" dedicată unor scriitori sau artişti din exil sau din țară recent decedați.

De o deosebită importanță informativă se va dovedi încă de la început (la fel ca în toate revistele exilului) semnalarea publicațiilor de orice fel – revistă sau carte – apărute în diferite puncte de pe glob unde trăiau români.

1.1.2. „Cuvânt înainte"

Cum deja se poate observa din toată activitatea intelectualilor noştri aflați în exil, prioritară era refacerea pe pământ străin a tot ceea ce însemnase Țara pentru ei – de la limbă până la întregul sistem cultural în care fuseseră într-un fel sau altul angrenați înainte de a o părăsi. Un exemplu elocvent al acestei conştiințe continuatoare îl constituie şi în cazul revistei „Destin" articolul program, „Cuvântul înainte" al publicației.

Nesemnat, îl percepem astfel ca pe un punct de vedere al întregii echipe redacționale, dar, desigur, în primul rând al directorului şi inițiatorului revistei, George Uscătescu.

Dintru început se specifică faptul că noua publicație nu apare pur şi simplu ca un adaos la presa din afara granițelor, că „nu ar dori să fie [...] o nouă manifestare culturală a românilor în exil", ci vrea să se constituie ca o „atitudine" față de tot ceea ce se întâmpla cu țara şi cu românii în acele vremuri.

Deoarece elitele „aruncate […] dincolo de țară[3]" erau receptate ca adevărate „monade de viață şi cultură românească", redactorii porneau demersul de editare de la ideea că aceste elite puteau fi o „prelungire rodnică, în neîncetată poziție de veghe a patriei şi a pământului românesc" („Destin" 1/1951: 3). Pe de altă parte, cu o atitudine echidistantă, inițiatorii publicației (şi aici trebuie menționat din nou în

[3] Cuvântul apare întotdeauna scris cu majusculă!

BDD-V2667 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:55:33 UTC)

primul rând tot George Uscătescu) nu izolau activitatea culturală a românilor din exil de cea de acasă şi, chiar dacă în ţară se instalase un regim de ocupaţie, nu o considerau un „hiatus” sau cu rădăcinile „în aer”, ci ca o continuitate, fenomenul cultural românesc fiind astfel privit ca „un tot organic”4. Mai mult chiar: continuând să scrie, dar în alt spaţiu şi luând contact direct cu alte culturi, intelectualii români din exil evidenţiază şi mai pregnant valoarea culturii în care s-au format, subliniind permanent că aceasta este „o cultură cu posibilităţi universale, cu responsabilităţi universale” („Destin” 1/1951: 4).

Ca şi alte publicaţii literare din exil, şi revista de la Madrid se dorea intrată în alianţa celor ce manifestau împotriva ocupantului sovietic, a „duşmanului implacabil” care se străduia prin toate mijloacele „să desfiinţeze esenţele sufletului românesc”, distrugând acasă bibliotecile, arhivele, revistele, teatrele etc. Şi astfel, de departe, generaţia din exil era conştientă (şi conştientizată prin această revistă, ca şi prin celelalte) că „poartă obligaţia istorică de a se fixa, dincolo de drama ei contingentă, pe constantele permanente ale viitorului românesc” („Destin” 1: 5).

Aşadar, scriitorii din exil încercau prin toate mijloacele (scrisului!) să contracareze „umbrele stalinismului cultural” instalat în ţară („Destin” 24-25/ 1972: 215), ducând o adevărată politică culturală împotriva „politizării literaturii”, împotriva „degradării programatice” („Destin” 1: 5).

1.1.3. Câteva articole: conţinut, semnificaţie

a) Vintilă Horia – „Premisele unui revizionism românesc”

Reţinem (pentru exemplificarea conţinutului propriu-zis) din cuprinsul numărului 2 articolul semnat de Vintilă Horia şi intitulat “Premisele unui revizionism românesc”.

După cum se sugerează încă din titlu, articolul se referă la ceea ce autorul numeşte „una dintre primele manifestări de putere ale regimului comunist în România” şi anume „aceea de a revizui valorile noastre culturale şi politice.” Exemplele sunt luate deopotrivă din istorie, ca şi din literatură, unde „Kişinevski a luat locul lui Titu Maiorescu în fruntea vieţii noastre culturale, învăţându-ne să alegem modele de gândire şi de inspiraţie într-un Răsărit care ne-a împroşcat totdeauna cu tenebre.” Ceea ce accentuează apoi autorul este tragedia că „după un veac de contact viu cu occidentul am putut fi aruncaţi din nou în hrubele bolnave ale unui Răsărit”, dar aceasta, spune el, situându-se oarecum în răspăr cu opinia generală, „e şi din vina noastră.” Şi pentru a-şi argumenta afirmaţia, Vintilă Horia enumeră o parte dintre momentele culturii şi istoriei noastre, insistând pe faptul că miturile pe care ni le-am creat s-au dovedit false. Unul ar fi fost cel al unei „independenţe religioase româneşti, cu autocefalia căreia ne-a plăcut adesea să ne fălim”. Pasivitatea din perioada interbelică, atunci când „alegerile, şedinţele Parlamentului, activitatea şi capacitatea miniştrilor, mediul politic al României

[4] „Considerăm fenomenul cultural românesc un tot organic ce se dezvoltă în termeni de autenticitate şi de creaţie, în primul rând în contact direct, material cu sufletul şi suferinţa Ţării şi, în al doilea rând, pretutindeni unde acest contact nu şi-a pierdut antenele lui sufleteşti” („Destin”/ 1: 4).

BDD-V2667 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:55:33 UTC)

întregite, ale cărei defecte le vedeam cu ochii noştri de cetăţeni indignaţi dar pasivi, ar fi fost destul spre a ne sili să ne aplecăm cu oarecare curiozitate asupra ideilor şi asupra evenimentelor care făcuseră posibil acest spectacol, de tristă amintire azi." Pasivitatea şi chiar starea de „orgie naţională", continuă Vintilă Horia, poate fi înţeleasă din citirea literaturii noastre dintre 1920-1940, căci „romanele acestor două decenii stau eternă mărturie de haosul sufletesc în care căzusem, de tragedia ce se ascundea dincolo de râsetele banchetului politic." În viaţa românească „dispăruse simţul echilibrului", ni se mai spune, iar personajele romanului demonstrează acest fapt, ele putând uşor fi împărţite dihotomic în „oameni puri" şi „politicieni impuri". Dezechilibrul aşadar rezidă în decalajul dintre mit şi realitate, dintre ideologie şi realitate. Este vorba de o „flagrantă contrazicere între miturile oficiale şi situaţia adevărată a Ţării".

Pentru Vintilă Horia, scriitor român care a fost nevoit să trăiască în exil din cauza ocupantului sovietic, care impusese, prin ideologie şi acte concrete, constrângere şi ascultare, este de la sine înţeles că afirmaţia – „felul cel mai eficace de a domina un popor este de a-i impune o ideologie politică străină" – devine una dintre firele principale ale ţesăturii articolului.

b) (Anonim) *Scrutător* - „Eroism şi poezie"

Un alt exemplu din sumarul revistei îl preluăm din volumul 4-5 şi anume articolul despre care aminteam mai sus că era semnat "Scrutător" şi avea titlul: „Eroism şi poezie" („Destin" 4-5: 143). Este vorba despre cartea lui V. Buescu – *Din poezia rezistenţei româneşti* (de Ion Stegaru) şi *Poeme din închisoare* (de Onofrei Puşcăriaşul), căreia cronicarul îi atribuie „rol de higienă poetică pe plan naţional, un fel de avertisment pentru poetica „rezistentă" sau chiar „rezistenţialistă" din „exil" (ori din „desţărare", cum ar zice tocmai unul din poeţii „rezistenţialişti" de peste hotare). /.../ Mai departe, se subliniază că „aceste poeme ale Patriei martire, smulse chiar din suferinţa ei, vin ca un avertisment pentru sensibilitatea emigraţiei. Şi vin chiar într-un moment în care emigraţia ia „patriotardul" drept „patriotic" şi sărbătoreşte poezia de luptă. Dar mai atribuim acestui volum şi altă semnificaţie decât aceea de a ne face să vedem că adevăraţii poeţi eroi, poezia eroică în adevăratul înţeles al cuvântului nu înfloreşte în clima exilului, unde „pathosul" în ritm cu Ţara sună a gol tocmai la cei mai sărbătoriţi dintre poeţi".

c) I.D. C. Coterlan - „Fundamentele sudestului european"

În aria largă de teme abordate în revistele exilului am descoperit în *Destin* (în primele două numere) un amplu şi documentat studiu care prezintă sub varii aspecte – combativ nu de puţine ori la adresa celor cu tematici asemănătoare – regiunea de sud-est (mai mult sau mai puţin adecvat numită *balcanică*) în care sunt cuprinse şi teritoriile româneşti. Este vorba despre articolul intitulat „Fundamentele sudestului european", datorat lui I. D. C. Coterlan, unul dintre principalii membri din comitetul de redacţie al revistei.

Plecând de la o bibliografie în majoritate străină, incluzând însă şi lucrări de referinţă româneşti, semnate de Pârvan ori Daicoviciu, autorul neagă de la început denumirea regiunii drept „balcanică" şi, considerând-o în acelaşi timp o „entitate

BDD-V2667 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:55:33 UTC)

geografică aparte”, el propune – ca termen mai adecvat – pe acela de *sud-est.* Deşi a intrat în uzul comun, termenul de „Balcani” este considerat ca având exclusiv o accepţie depreciativă, cu o conotaţie de inferioritate, chiar injurioasă uneori, fiind „eminamente turcesc, creat la sfârşitul secolului trecut de un geograf german”, iar circulaţia sa „n-a făcut decât să accentueze distanţa existentă între *Occidentul înaintat* şi *Orientul înapoiat*” („Destin”/ 1: 43). Ideea avea la bază (şi continuă să aibă), explică autorul, o „legendă istoriografică eronată” care arăta că „popoarele conlocuitoare în spaţiul cunoscut sub denumirea de *Balcani* (…) n-au avut – cu excepţia popoarelor de religie statală catolică – nici un fel de istorie proprie, până la descoperirea *existenţei* lor de anumite cercuri occidentale, în special franceze şi austriece. Până în secolul al 19-lea, când s-a efectuat această *descoperire*, Sudestul a fost considerat ca o simplă prelungire a Orientului turcesc, pe teritoriul continental european” („Destin”/ 1: 37). Această „legendă eronată” constituie punctul de plecare al studiului în care I. D. C. Coterlan, trecând în revistă diversele (multe divergente) teorii[5] care încercau o delimitare bazată pe caracteristici de relief, de climă, de floră şi faună, prezintă relieful acestei zone ca având o influenţă hotărâtore asupra conglomeratului de popoare care trăiesc aici, asupra mentalităţilor şi relaţiilor dintre ele. Regiunea aceasta – cu văi şi depresiuni, cu un teren „vălurit”, cu bazine de diferite mărimi, cu şiruri muntoase – este o zonă lipsită de „un centru geopolitic polarizator şi ordonator”, având „o dispoziţie *centrifugă*”. Pornind de la individualizarea specifică a spaţiului, de la acele „celule geografice care împânzesc spaţiul”, autorul subliniază în mai multe rânduri consecinţele din plan etnic, cultural şi politic. Această diversitate de „celule geografice”, având „un centru de gravitaţie geopolitic propriu […] a uşurat procesul de individualizare regională, având efecte negative asupra *marei unităţi* şi contribuind astfel la dispersarea etnică şi pulverizarea politică, dar care, prin însăşi personalizarea geopolitică proprie, *a contribuit în mod definitiv la conservarea compoziţiei fundamentale a patrimoniului cultural străvechi şi a fondului antropologic*” („Destin”/ 2: 60, s.n.).

În partea a doua a studiului („Destin”/ 2: 47 ş.u.), sunt sintetizate „elementele determinante, fundamentale şi durabile” care au contribuit de-a lungul timpului la specificitatea spaţiului sud-est european. Conform opiniei sale, acestea (aşa cum sunt sintetizate la începutul părţii a doua) sunt: „*frontierele naturale*, *funcţia de răscruce* între diverse spaţii mondiale, rezultată din poziţia pe care o ocupă pe harta lumii, *efectele curentelor geopolitice centrifuge*, consecinţe fireşti ale configuraţiei reliefului sudest european”, precum şi „determinante forme fundamentale, caracteristice evoluţiei istorice ale spaţiului nostru, anume: *un fundament bio-antropologic* […], un bogat *patrimoniu cultural ancestral*.” Dispoziţia *centrifugă* datorată elementelor geografice a dus la consecinţe care conferă specificitatea şi originalitatea acestei zone, în care „n-a fost posibilă formarea unei unităţi etnice, lingvistice sau politice, fiind în schimb posibilă dispersarea etnică şi pulverizarea politică” („Destin”/1: 46).

[5] „… între descoperirea Sud-estului, în cea de a doua jumătate a secolului trecut şi epoca actuală, se înşiruie o serie întreagă de geografi şi istorici ale căror lucrări, de cele mai variate dimensiuni, dedicate spaţiului nostru, sunt edificante în ceea ce priveşte nesiguranţa şi lipsa de acord asupra conţinutului strict geografic a termenilor de Balcani sau Peninsula Balcanică…” („Destin”/ 1: 38).

BDD-V2667 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:55:33 UTC)

Dar tocmai în acest „cazan al popoarelor", cu o largă varietate de aspecte etnice şi lingvistice s-a cristalizat „un substrat uman şi cultural fundamental" cu o serie de caracteristici originale în contextul european.

Aşadar, datorită seriei întregi de factori – de la cei geopolitici şi până la cei culturali – care au avut ca rezultat un specific aparte, autorul articolului insistă în a prezenta sud-estul ca pe un spaţiu cu un bogat patrimoniu cultural, „făuritor de mari culturi" de o importanţă maximă în bătrânul continent, negăsindu-şi „o expresie istorică mai corespunzătoare decât în destinul celui mai străvechi popor, al aceluia care are misiunea conturării unei noi culturi şi spiritualităţi, anume Poporul Român, de-atâtea ori condamnat la dispariţie şi totuşi de atâtea ori *Reînviat!"*[6].

d) N. I. Herescu – „Ziar de pribeag"

Exemplificăm în continuare cu articole din alte numere, selecţia noastră dorind să demonstreze nu numai competenţa semnatarilor în revista madrilenă, dar şi diversificarea pe care redacţia o va încerca pe măsură ce o vor continua în timp. Astfel, din Caietul 12/ 1962 reţinem o suită de scurte articole, toate puse împreună sub un titlu generic – „Ziar de pribeag" de către N. I. Herescu.

Fiecare dintre foiletoane poartă un titlu, dar şi o dată a redactării.

Primul este un omagiu adus poetului român rămas în ţară şi mort prematur, Dan Botta. Numele său dă chiar titlul articolului, iar data scrierii articolului (consemnată) este „Martie 1958".

Autorul deschide acest „in memoriam" prin a deplânge faptul că „ne despărţim fără a ne lua rămas bun", dar această despărţire se datorează depărtării. Şi nu numai atât. Ca de fiecare dată când este vorba despre un om sau un eveniment petrecut în România acelui timp, cel plecat ştie că „depărtările actuale nu se măsoară în kilometri". Şi, mai departe, se dezvăluie din nou „urâciunea morală care nu cunoaşte lege şi care face ca atâtea ţări în răsăritul Europei (să fie) închise ermetic, de parcă ar cuprinde popoare de ciumaţi, de parcă neamuri întregi ar fi contaminate de molimă. O contrapondere este apoi sublinierea avantajului celor aflaţi în occident, în „lumea unde oamenii circulă în libertate".

Înainte de a se referi la durerea despărţirii de încă un scriitor român mort în ţara cu graniţele închise, semnatarul articolului nu uită să-i enumere şi pe alţii de care cei din exil s-au despărţit „fără putinţa unei mângâieri" – Ion Pillat, Dragoş Protopopescu, Vintilă Ciocâlteu, Ionel Teodoreanu, Nichifor Crainic.

Consideraţiile despre scriitorul şi omul[7] Dan Botta constituie apoi substanţa articolului. Selectăm câteva scurte fragmente: „Desigur, n-a fost un scriitor cu o mare popularitate. [...] Dar oamenii de meserie, confraţii lui – [...] ştiau că Dan Botta era un scriitor de mâna întâi, cu un stil care ne îmbogăţea limba, cu moduri de gândire şi viziune care au adus trăsături singulare la vasta, la pasionata frescă a

[6] Să nu uităm că autorul articolului se afla în exil şi că de acolo scria (în 1951!) având permanent în subtextul articolului o referire expresă la ţara ocupată de trupele sovietice!

[7] „Omul era de o mare distincţie, de o reală aristocraţie umană, discret şi delicat şi – semnul celor cu adevărat mari – de o indefectibilă credinţă în amiciţie. Îmbibat de cultură latină şi franceză, nu e de mirare că, după 1948, s-a tras de o parte şi a încercat să se facă uitat. Într-o vreme care colcăie de tovarăşi, Rumânul acesta este un domn. Dintre aceia care astăzi preferă să trăiască în tovărăşia norilor, a cocorilor şi a singurătăţii." („Destin" 12/ 1962: 72).

BDD-V2667 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:55:33 UTC)

literaturii româneşti dinainte de 1944.” Este amintit apoi acel „singur caet” – „neuitatele *Eulalii”*, dar şi volumul *Limite*, care „se deschidea cu clişeul unei sculpturi din antichitatea greacă, înfăţişând, cu o extraordinară puritate de linii, pe Athena [...]. Titlul este o definiţie şi o profesiune de credinţă: arta hotarelor, arta cea mai grea în creaţia spiritului, ca şi în viaţă. [...] Este în titlul acesta întreagă personalitatea lui Dan Botta”, va sublinia autorul.

Referindu-se la acelaşi zid care desparte cele două „lumi” – estul şi vestul, profesorul N. I. Herescu îşi va intitula al doilea foileton „Literatură şi Geografie” (din octombrie 1959), asociind două discipline care, aparent, nu au tangenţă. Numai că, în vremea respectivă, silogismul cu care îşi deschide comentariul – „Arta nu cunoaşte hotare” – îşi pierduse complet sensul.

De la formele concrete ale hotarelor, la care (cum metaforic se exprimă autorul), „vama a ajuns mai greu de trecut decât cele nouă vămi ale văzduhului din basmele copilăriei”, se ajunge la „vameşii literaturii, de pază la hotarele spiritului, gata să înhaţe scriitorii şi să-i închidă într-un ţarc împrejmuit cu sârmă ghimpată.”

De la prezentarea generală asupra situaţiei ţărilor căzute sub „ţarcul” comunist, N.I. Herescu restrânge consideraţiile şi ia ca exemplu un eveniment cultural important al timpului – „Colocviul internaţional de Romanistică”. Din cadrul Colocviului, concentrează apoi şi mai mult informaţia, axându-se pe prezentarea făcută de Tudor Vianu, cu titlul „Caracteristicile literaturii române”. Pentru a nu fi bănuit de atitudine lipsită de consideraţie asupra valorii conferenţiarului, dar mai ales având în vedere ceea ce va expune în continuare, autorul articolului îi scoate în evidenţă lui Vianu calitatea de profesor şi membru al Academiei „nu de astăzi când asemenea titluri au doar o valoare politică, ci dinainte de război, şi chiar mai bine de un sfert de veac, fiindcă, temperament precoce, Dsa a făcut carieră foarte tânăr”[8].

Ceea ce a determinat scrierea articolului urmează a fi explicat de acum înainte. La Colocviu, după expunerea profesorului, „un membru” a îndrăznit să facă observaţia că „o caracterizare *completă* a literaturii contemporane trebuie să cuprindă în ea operele Românilor exilaţi.” Numai că, va continua profesorul Herescu, „la această simplă, obiectivă observaţie – care se impune oricui cu necesitatea evidenţei – Tudor Vianu a răspuns textual: „Nu există literatură română în afară de aceea care se scrie înlăuntrul graniţelor Republicii Populare Române”.

Desigur, împărţirea aceasta tranşantă, bazată pe geografie, a şocat ascultătorii, mai ales pe cei străini prezenţi la Colocviu. O remarcă a unuia dintre aceştia, făcută într-o pauză, „de faţă fiind şi Tudor Vianu”, o va consemna şi autorul articolului: „Am regăsit pe dl. Vianu în comunicarea D-sale. Nu l-am regăsit în răspuns.” Şi, va comenta – cu ironie amară – mai departe profesorul Herescu, „dar cine l-ar mai fi putut recunoaşte în omul care impune spiritului limitele geografiei?”

Din nefericire, adăugăm noi, o respingere a unei creaţii româneşti pe ansamblu (chiar dacă punctual, un scriitor sau altul este reintegrat literaturii române) se continuă şi astăzi.

Geografia – criteriu şi determinant al valorii!

[8] O notă de ironie se lasă totuşi uşor ghicită (n.n.).

BDD-V2667 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:55:33 UTC)

Şi parcă pentru a da o replică – atunci şi peste timp – un alt foileton este dedicat „desenatorului, pictorului, scriitorului (şi profesorului) Eugen Drăguţescu", cel care editase „un caet elegant", cu titlu (prea romantic, spunem noi), „Toporaşii". „Nu e vorba de o revistă cu apariţie regulată, ci de o colecţie care va apărea fără o periodicitate fixă", cum aflăm din prezentare. „Caetul" respectiv (numărul 1) a apărut la Assisi, „fiindcă autorul îşi împarte astăzi viaţa între Roma, unde locuieşte şi între Assisi, unde este profesor de bell-arte."

Eugen Drăguţescu face şi el parte dintre „românii trăind în afară de hotarele ţării" şi de aceea autorul foiletonului îi prezintă „caetul" scris şi desenat în urma unei excursii în Grecia. „Experienţa greacă" l-a determinat să scrie şi să transpună în imagini, încercând să dezvăluie ceea ce înseamnă „miracolul hellenic".

În continuare, un foileton (datat: aprilie 1961) îi este dedicat lui Alexandru Busuioceanu şi reproduce în scris o cronică difuzată la Radio, în urma decesului celui care a fost o „personalitate complexă", având un „profil bogat în nuanţe: critic de artă, eseist, istoric al culturii, poet şi traducător".

Fiind şi acesta un „in memoriam", autorul trece în revistă aceste câteva dintre laturile în care s-a exprimat Busuioceanu şi atrage atenţia asupra a ceea ce a pierdut cultura română prin moartea lui, de vreme ce el reprezentase „una dintre valorile (culturii) cele mai pure şi mai incontestabile".

Concluzii

O revistă extrem de bogată tematic nu poate fi prezentată în câteva pagini. Ca o concluzie şi o caracterizare în cunoştinţă de cauză a publicaţiei madrilene vom prelua aprecierile lui Mircea Eliade. Acesta, încadrând-o în aceeaşi „familie" publicistică, alături de „Luceafărul", „Revista Scriitorilor Români" şi „Fiinţa românească", va arăta faptul că „revista lui George Uscătescu a încurajat toate orientările literare şi tradiţiile culturale." (*„Destin" la 15 ani*, 1965), iar mai departe, ca o emblemă definitivă, cărturarul implicat el însuşi în activitatea revuistică a exilului va afirma: „Când se va scrie istoria culturii româneşti în exil, revista şi colecţia „Destin" vor alcătui un capitol pasionant".

Bibliografie

Albu 2009: Mihaela Albu, *Presa literară din exil. Recuperare şi valorificare critică*, Iaşi, Editura Timpul.

Behring 2003: Eva Behring, *Scriitori români din exil.1945-1989*, traducere din limba germană de Tatiana Petrache şi Lucia Nicolau, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române.

Busuioceanu 2003: Alexandru Busuioceanu *Un roman epistolar al exilului românesc*, ediţie critică, note, traduceri şi scrisoare introductivă de Liana Corobca, Bucureşti, Editura Jurnalul literar.

Calafeteanu 2000: Ion Calafeteanu, *Politică şi exil,* Bucureşti, Editura Enciclopedică.

Calafeteanu 2003: Ion Calafeteanu, *Exilul românesc. Erodarea speranţei. Documente (1951-1975)*, Bucureşti, Editura Enciclopedică.

BDD-V2667 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:55:33 UTC)

Chihaia 2007: Pavel Chihaia, *Scrieri din ţară şi din exil,* vol. I, *Hotarul de nisip*, vol. II, *Trecut şi prezent*, vol. III, *Cultura română şi cultura europeană*, Bucureşti, Editura Paideia.
Eliade 1990: Mircea Eliade, *Profetism românesc (1)*, Bucureşti, Editura Roza Vânturilor.
Eliade 2005: Mircea Eliade, *Memorii (1907-1960)*, ediţie îngrijită de Mircea Handoca, Bucureşti, Editura Humanitas.
Eliade, Cuşa,Vulcănescu 1991: Mircea Eliade, Ioan Cuşa, Mircea Vulcănescu, *Scriitori români din diaspora*, Constanţa, Editura Europolis.
Florescu 1998: Nicolae Florescu, *Întoarcerea proscrişilor. Reevaluări critice ale literaturii exilului*, Bucureşti, Editura Jurnalul literar.
Florescu 2003: Nicolae Florescu, *Moştenirea pribegilor*, Bucureşti, Editura Jurnalul literar.
Florescu 2009: Nicolae Florescu, *Înapoi la Aristarc,* Bucureşti, Editura Jurnalul literar.
Ierunca 2000: Virgil Ierunca, *Trecut-au anii. Fragmente de jurnal. Întâmpinări şi accente. Scrisori nepierdute*, Bucureşti, Editura Humanitas.
Lovinescu 2000: Monica Lovinescu, *La apa Vavilonului,* Bucureşti, Editura Humanitas.
Manolescu 2003: Florin Manolescu, *Enciclopedia exilului literar românesc. 1945-1989*, Bucureşti, Editura Compania.

Literary Periodicals in Romanian Exile: A Case Study: the Literary Magazine *Destin*

This paper focuses on the presentation of a very important literary magazine, *Destin*, published in Madrid (Spain) by one of the most preeminent Romanian intellectual, George Uscatescu. The first issue of this periodical was made known in 1951, the editor managing to continue it until 1972.

After a general examination of the Romanian cultural exile, we depicted a few issues of this publication, exemplifying with some of the most important columns and with articles having different topics as well.

Universitatea din Craiova
ROMÂNIA

BDD-V2667 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:55:33 UTC)

BDD-V2667 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:55:33 UTC)